

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ter introductie

LANGE TIJD IS INGEZET OP EEN VRIJ VERKEER van goederen en diensten tussen verschillende landen. De internationale handel mocht niet worden belemmerd door allerlei vormen van protectie, zodat landen zich konden toelekken op het maken van die producten waarbij zij kostenvoordelen hadden. Inmiddels is de vrijhandel niet meer zo populair. Zo zien lang niet alle burgers het nut en de noodzaak van handelsverdragen. Sterker nog, de debatten over TTIP en de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en Oekraïne leidden tot felle debatten tussen hartstochtelijke voor- en tegenstanders. Er wordt gesproken over de perverse effecten van de globalisering: toegenomen ongelijkheid, een doorgeslagen financialisering van de economie, en een concurrentiewedloop die ten koste gaat van het milieu. Er is, kortom, sprake van een doorgeslagen vrijheid.

***

Op de themafoto op pagina 34 zien we een demonstratie tegen TTIP.

De demonstranten willen ‘no more deals in the dark’. Burgers

eisen zeggenschap over de inhoud van het economisch

beleid. Zij voelen zich niet vrij, maar ervaren dat ze

worden gemangeld door anonieme economische

krachten en bureaucratische machten. Zijn hun

klachten terecht, of zijn die zelf een expressie van

doorgeslagen vrijheidsdrang? Hoe moet Europa

zich manifesteren in dit nieuwe krachtenveld,

tegen de achtergrond van een wereld waarin het

optimisme over de zegeningen van de markt is

afgekalfd, protectionisme weer de kop opsteekt,

en de wil om internationaal samen te werken flinke

knauwen heeft gekregen? Dat zijn de hoofdvragen

van deze cdv-bundel, getiteld *Vrijhandel onder druk*.

* * *

Deze cdv bestaat uit drie delen. In het eerste deel staan

enkele proeven van nieuwe relationele perspectieven centraal.

Hoe ziet het perspectief op vrijhandel eruit als we niet de homo economicus

centraal stellen, maar een relationeel perspectief, zoals Lans Bovenberg

doet? Of is dat nog ideologisch te mager, en moeten we niet vrijhandel, maar de echte wereld centraal stellen in het economieonderwijs, zoals Irene van Staveren betoogt? Volgens haar hebben de makers van het economische beleid in ieder geval bitter weinig geleerd van de economische crisis. Als we een relationeel perspectief centraal stellen, is in ieder geval duidelijk dat economische transacties niet in het luchtledige plaatsvinden maar contracten en onderlinge verbanden vooronderstellen. Govert Buijs spreekt in deze CDV over een ‘heilige drie-eenheid’ van het economisch verkeer, die echter geschonden is door gebrek aan aandacht voor twee van de contracten in die drie-eenheid: het vertrouwenscontract en het samenlevingscontract. Esther de Lange spreekt over de frustratie van burgers in met name de lage middengroepen in Europa omdat ‘hun banen naar de andere kant van de wereld verdwijnen’; zij ervaren de voor hen nadelige uitwerking van vrijhandel als een ‘gebroken belofte’, als een contract dat niet is nageleefd.

In het tweede deel, ‘Diagnose van de huidige situatie’, gaan we op dit contractuele inzicht verder in. Als we economie duiden als een serie afspraken tussen verschillende partners die alleen samen kunnen bijdragen aan de bloei van de samenleving, wat moet er dan in het nieuwe contract komen te staan en wie zijn precies de partners?

Volgens Robert Went moeten nieuw af te sluiten handelsverdragen veel meer ten goede komen aan de factor arbeid, en niet aan de factor kapitaal. Ook nationale parlementen moeten meer inspraak hebben. Zo kunnen we slimmer globaliseren en de steun van de bevolking (terug)winnen. Jacques Pelkmans geeft aan dat het in de nieuwe wereld van de handels- en investeringspolitiek allang niet meer alleen gaat over de vrijmaking van handel van belemmeringen. De bescherming in die nieuwe ‘wereld’ gaat ook over milieu (in allerlei vormen) en klimaat, voedselveiligheid, rechten van werkers, zelfs corruptie, en soms over mensenrechten en behoorlijk bestuur (*good governance*). Het is volgens Pelkmans alleen de vraag of deze – naar zijn smaak misschien wel al te idealistische – verbreding en verdieping van de handelsverdragen zullen kunnen standhouden. Jef Wintermans vertelt hoe deze verbreding en verdieping van handelsverdragen al praktijk aan het worden is in internationaal opererende bedrijven, juist omdat burgers de productie van goederen en diensten in onrechtvaardige en oneerlijke omstandigheden niet meer accepteren.

* * *

Deel 3, ‘Handelspolitieke richtingwijzers’, probeert richting te geven in de nieuwe wereld van de handelspolitiek. Zo wijst Harmen Verbruggen erop dat de TTIP- en CETA-tegenstanders zeer divers zijn; deze groep omvat bijvoorbeeld ook talrijke antiglobalisten, die sowieso tegen de bestaande

wereldorde zijn. Verbruggen laat zien dat bestaande handelsverdragen die onderwerp van kritiek zijn, er juist goed in slagen welvaart, welzijn en geluk steeds eerlijker en duurzamer over de aarde te verdelen. Welbeschouwd is de tegenstand tegen die verdragen dus vooral een goede illustratie van de ontzuisterende definitie die Dostojevski in *Aantekeningen uit het ondergrondse* geeft van de mens: 'Een wezen dat op twee benen loopt en ondankbaar is.'

De andere zijde van de medaille is dat een protectionisme dat muren opwerpt nog meer de dood in de pot is. In deze uitgave waarschuwen daarom diverse auteurs het CDA om vooral niet in die populistische valkuil van nationalisme te trappen.

Al met al wordt het er dus bepaald niet eenvoudiger op. Wel spannender. Voor de christendemocratie is het zaak om globalisering te redden van haar al te enthousiaste voorstanders en te fanatieke tegenstanders, zonder daarbij zelf in troebel nationalistisch vaarwater terecht te komen.

* * *

In het actualiteitenkatern aan het begin van deze CDV is er veel ruimte gereserveerd voor de eerste reflecties op de HJ Schoo-lezing van Sybrand Buma. Dit is in zekere zin een voorproefje op het volgende CDV-nummer, met als concepttitel *Naar een nieuwe vaderlandsliefde?* Misschien ervaren de burgers van Nederland ook wel een 'gebroken belofte' waar het de staat van de samenleving betreft. Maar welke belofte is er dan precies gebroken? Wat moet er op de agenda komen om te zorgen voor een verbindend toekomstperspectief? Kan nieuwe vaderlandsliefde voor die verbinding zorgen, of juist niet?

Jan Prij, hoofdredacteur ad interim van *Christen Democratische Verkenningen*